

Nr. 9.

9. mai
1925.

III. aastakäik.

Ilmub kaks korda kuus.

Üksik number 25 mk.

Tellimise hind: Aastas . . . Mk. 500.—
 Pooles aastas . . . „ 250.—
 1923 ja 1924 aastak. „ 350.—

Kuulutuste hinnad: 1 lehekülj . . . Mk. 3000.—
 1 2 „ . . . „ 1500.—
 1/4 „ . . . „ 800.—
 1/8 „ . . . „ 400.—

Toimetus ja talitus: Tallinn, Suure Roosikrantsi uul nr. 12. Avatud k. 9—3 p. l. Telefon nr. 4—72
 Jooksvad arved: E. P. Tallinna osak. nr. 609, Tal. Kred. Pank nr. 8880 ja Eesti Laenu Pank nr. 2666

SISU: 1) Omavalitsused põhiseaduse muutmise põhijoonte järele. 2) Ühe ametniku isesuguse väljaaste puhul. 3) Linna pandimajast, Eugen Maddisson. 4) Omavalitsustegelased — J. Reinthal. 5) Omavalitsuse päevauudised. 6) Teated Maakondade Liidu ja omavalitsuste tegevusest, tabelitega. 7) Välismaade omavalitsused. 8) Kirjandus. 9) Küsimused ja vastused. 10) Kuulutus.

Omavalitsused põhiseaduse muutmise põhijoonte järele.

Järg.

Eelminevas numbris toodud autoriteetliste isikute seisukohale lisaks toome siin veel mõned Prantsuse teaduste akadeemia liikme prof. dr. Franz Lieberi põhilaised omavalitsuste kohta, mis võetud raamatust „Rahvavabadus ja omavalitsus“ omavalitsuste peatükist, missuguse raamatu samuti K. Päts Eestikeelde tõlkinud, arusaadavalt Lieberi põhimõtteid pooldades. Sellepärast peame ka neid kahekordselt autoriteetlisteks pidama. Need väljavõtted on:

„Omavalitsusest ei või seal juttugi olla, kus valitsuse kõikteadmine üleüldise põhimõttena õigeks tunnistatakse, see on, kus valitsus ja täidesaatev võim kõik ära püüavad teha, mis neil iialgi võimalik on, ning igal pool üksikute või seltskonna tegevust kõrvale katsuvad tõrjuda ja seltskonna

eneseusaldust võimalikult kitsastes piirides hoida.

Omavalitsust võime tegevaks, ülesehitavaks vabaduseks nimetada. Omavalitsuse eeltingimine on: kõigest ühiselust käigu see elustav põhjuse läbi, et valitsus, peasajalikult aga selle täidesaatev võim, midagi muud ei peaks tegema, kui seda, mida ta just hädasti on sunnitud tegema ja mida omavalitsus kas ei suuda või ei tohi ega taha oma peale võtta. Laialise omavalitsuse puhul on kodanikkude ülesehitav tegevus harilik nähtus; valitsuse üleüldine tegevus on niisugusel korral ainult erand, ja ta kujuneb siis ikkagi ainult abiks seal, kus kodanikkude oma jõud enam ei ulata. Omavalitsuse kõrval ei ole valitsuse tegevusel mitte enam üles-

ehitavat laadi, vaid ta on korraldav ja taandav, lepitav ja rahustav. Omavalitsuse hoole alla jääb siis suurema hulga riigiülesannete täitmine, ja ta toimetab seda kodanikkude abil, kes ka ametnikkudena ikkagi kodanikkudeks jäävad ja rahvaugust ennast ei eralda.

Inglise-Ameerika mõiste järele peab tõsine omavalitsus eluvõimuliselt haruldatud olema. Tema ei avalda ennast mitte selles, et ta riigivõimule vastu hakkab, sest sel ei oleks mingit mõtet; peab ju ometegi igasugusel valitsusel võimu olema, ja valitsus on ju ainult siis võimalik, kui ühel pool kindel ametivõim ennast avaldab ja teiselt poolt selle avaldusi täidetakse.

Omavalitsus nõuab: Kõik rahvale ja rahva enese kaastegevusel, senikui viimane ennast mitte võimuvalitsejakoguna ei avalda, vaid kui kogu eluvõimulisi asutusi töötab, kuna aga viimased, nagu kõik haruldatud elu, iseendid täiendavad ja arendavad.

Kes Inglise omavalitsuse põhjusemõtetega harjunud on, sel ei ole kogu Prantsuse riigielus miski võerastavam, kui see, et valitsus — seiskugi ta kõige rahvalikumal alusel — ennast alati igale-poolle vahele püüab segada, midagi aga rahva enese hooleks ei jäta. Omavalitsus nõuab riigi seisukohalt, et kogukondadel ja muudel omavalitsuste üksustel just see sama enesetalsutamise omadus oleks, mida kõlblus iga üksiku seltskonnaliikme käest nõuab, nimelt, tahtevõim — oma käes olevat võimu just niisama sagedasti tarvitamata jätta, kui teda tarvitadagi. See oleks suur eksitus, kui arvatakse, et omavalitsus nõrgestavalt mõjub. Eks ole ju palju hiilgavaid sündmusi, mis ajaloo rahvaste auu tõstavad, omavalitsuse töövili ja eks leidu niisuguste ajalooliste sündmuste hulgas terve kogu niisugusid, mis koondatud ja piiramata valitsusel täiesti üle jõu käivad.

Ajalooost leiame küllalt tõendusid selleks, et välispidine riikide mõju ja hiilgus nende pinna suuruse ja valitsuse koondusega tasakaalus seisavad; kuid see vältav ja sügav mõju, mida riigid kunagi avaldada võivad, seisab alati sellega tasakaalus, kui kindlal alusel nende sise-mine omavalitsus asub. Kuid niisugune sügavam ja vältavam mõju on vähem silmapaistev, ja see nõuab põhjalikumat uurimist.

Seal, kus omavalitsust ei tunta, ähvardab rahvast see hädaoht, et ta riigi ülesanded täiesti ära unustab ja et selle asemel valitsus ennast kas riigi või valitseja soo

nimel riigi eesmärgi asemele seab. Kus aga omavalitsus võimule on peasenud, seal tuntakse niisugust hädaohtu ainult riikliste erakondade poolt: viimased seavad endid sagedasti ka riigi asemele, kuna nad seda aga täiesti ära unustavad, et neil ainult see eesõigus on, et nad riiki teenivad.

Need rahvad, kes omale liiduriigid on loonud, või koguni needki, kel sügavale juurdunud maakondade omavalitsus on, — niisugused rahvad võivad vahel õige kaua aega nõrga keskvalitsusega valmis saada, nad võivad mõnikord koguni ilma keskvalitsuseta koos seista. Seal on igal üksikul rahvaosal oma iseseisvav elu, mis seltskonnale võimalikuks teeb kuni teatava ajani rahulikult koos seista.“

III. Otsus põhijoonte pt. 9 kohta.

Kahes eelmises peatükis toodud nähtused ja põhimõtted, kui neid võtta põhiseaduse muutmise põhijoonte hindamise seisukohalt, teevad nende põhijoonte kohta selge otsuse: need ei ole vastuvõetavad, sest omavalitsuste õiguste kitsendamiseks puudub tarvidus nii kaua, kui seadus võimust suurem ja igal valitsusel on võim iseenesest tarbekorral omavalitsusi taltsutada, kui selleks juhtumisi tarvidus peaks tulema. Et omavalitsused omavalitsusteks jääda võiks, tuleb täielikult loobuda põhiseaduse muutmise kavast omavalitsuste õiguste kitsendamisest. Seda vähem on põhjust omavalitsusi riigiasutuste seisukohta keskvalitsuse vahekorra suhtes paigutada, et üldiselt on õigeks tunnistatud detsentralisatsiooni põhimõte. Mõõduandvaks omavalitsuste korraldamise juures peaks olema omavalitsuse mõistes sisalduv omavalitsuse iseseisvuse põhimõte. Riigikogu liikme A. Jürmanni poolt esitatud põhiseaduse muutmise põhimõtete pt 9 esimene osa hävitab selle iseseisvuse põhimõtte, mis pärast see punkt ka vastuvõetav ei ole.

Pt. 9 teine osa „omavalitsuste valimisalused tulevad põhiseadusest välja jätta“, näib vastukajaks olema omavalitsustegelaste soovidele, et senist valimiskorda muuta, mis vast ainult partei tege-lasi rahuldab. Kui ta vastukaja sellele soovile on, siis ainult poolik, sest see, et omavalitsuste valimisalused põhiseadusest välja jäetakse ja Riigikogule õigus jääb neid aluseid kindlaks määrata ei kindlusta veel kaugeltki seda, et omavalitsuste valimised individuaalsele pinnale viidaks,

mis omavalitsustegelaste I. kongressi ühemeelne nõue. Selle juures tuleb kahelda kõige rohkem sellepärast, et põhiseaduse muutmise põhimõtete autor täielikult puudutamata jätnud on ka Riigikogu valimiste põhialused, milledega ometi üleüldiselt rahul ei olda — partei-poliitika pärast. Jääb Riigikogu valimine senisele alusele, jääb valitsema ka senine partei-poliitika kõige oma pahedega. Ja parteilisest Riigikogust ei ole loota omavalitsuste valimisseadust teistsugustel alustel, kui ta ise töötab. Sellepärast tuleb omavalitsuste valimisalust

põhiseaduses ära tähendada — praegust alust muutes. See hoiaks ära ka omavalitsuste valimisaluste sagedase muutmise, sagedase muutmise just võimaloleva rühma huvides. Omavalitsused on aga sedavõrd tähtis osa riiklises elus, et tema vapustamised riigile kaugeltki ükskõiksed ei ole.

Kõigil neil põhjustel on põhiseaduse muutmise põhijoonte pt. 9 omavalitsuste osas täies ulatuses vastuvõtmatu.

Ühe ametniku isesuguse väljaaste puhul.

Vabariigi Valitsus esitas 30. märtsil s. a. Riigikogule järgmise seaduse eelnõu:

Omavalitsustele riigi summadest avanside andmise seadus.

§ 1. Riigikassal on õigus anda, kui kassa seisukord seda võimaldab, riigi summadest linna- ja maakonnavalitsustele neile kuuluvate tulu- ja lisaärimaksu osade arvel lühikeseajalisi protsendita avanse jooksvate kulude katteks.

§ 2. Juhtnõõrid avanside andmise kohta kinnitab rahaminister, kokkuleppel siseministriga.

Selle seaduse eelnõu juurdelisatud seletuskirjas ütleb Vabariigi Valitsus:

„Silmas pidades linna ja maakonna omavalitsuste üldist kitsast rahalist seisukorda kui ka seda asjaolu, et maksud ja muud tulud nimetatud omavalitsuste kassasse perioodiliselt sisse tulevad, tuleb konstateerida, et linna- ja maakonnavalitsustel maksude perioodiliste sissetulekute vaheajal sagedast jooksvate kulude katteks raha puudub, eriti just eelarve aasta algul ja suvekuudel.

Et selles asjas väljapeaseteed leida, on tähendatud omavalitsused eelmisel ja käesoleval aastal sunnitud olnud Raha- ja Sise-ministeeriumi poole pöörama palvega võimaldada neile lühikeseajaliste protsendita avanside saamist riigi summadest neile kuuluvate maksude arvel.

Sarnased palved on kaalumist leidnud rahaministri korraldusel kokkukutsutud komisjonis, kus avanside andmine soovitatavaks tunnistati. Samale seisukohale on ra-

haministri ettepanekul ka Vabariigi Valitsus (v. Vabariigi Valitsuse poolt 9. nov. 1923 a. vastuvõetud korraldus omavalitsuse võlgade kustutamise kohta p. 12 — „Riigi Teataja“ nr. 135/136 — 1923 a.), kes siseministrile ülesandeks tegi kokkuleppel rahaministriga vastav seaduseelnõu välja töötada ja see valitsusele esitada. Eelnõu esitamine on viibinud, sest et rahaministeeriumil selle kokkuseadmisel esialgu mõnesugused raskused ja kahtlused tekki- sid, mis aga nüüd selgitatud“.

See seaduse eelnõu oli 24. aprillil Riigikogu Rahaasjanduse komisjonis harutusel. Selle komisjoni koosolekust loeme „Päevalehes“ Nr. 109:

„L. Johanson (sots.-dem.) tähendab, et avanside andmine omavalitsustele paratamata on seni, kui pole vastavaid omavalitsuse seadusi välja antud. Riigikassa juhataja P. Öpik seletab enese ja rahaministri muljete põhjal, et omavalitsused küllalt kokkuhoidlikud ei ole. Ka maksavad nad oma teenijatele enam palka kui riik, kellel alati toetust nõuavad. Nii saavad riigiasutustes masinakirjutajad palka 5.000 mk., maakonnavalitsustes aga 6.700 mk. kuus, asjaajajad riigiasutustes 8.700, maakonnavalitsustes aga 11.700—15.000 m. kuus. Hea tahtmise juures oleksid omavalitsused võinud oma eelarveid tasakaalu viia. Kuid omavalitsused on tegutsenud seni lähedalt kui riik. Edaspidi tuleksid abinõud tarvitusele võtta, et omavalitsused oma eelarved kokkuhoidlikumalt kokku seaksid.

M. Laarmann (põllum.) vaidleb Öpiku

oletuse vastu, nagu puuduks maakonna omavalitsustel igasugune kokkuhoidmine. Maakonnavalitsustel on suured sunduslikud väljaminekud, näiteks kooliõpetajate palgad.

J. Tiks (is.-sots.): Omavalitsuste tegevuse korraldamiseks on tarvilikud vastavad seadused. Praegu ilma avansita läbi ei saa, kui omavalitsused ei pea osa oma ülesandeist täitmata jätma. A. Jõeäär (sots.-dem.) tähendab, et omavalitsuste halvast rahalisest seisukorrast on kõneldud palju, kuid teesid parandamiseks pole näidatud. Maakonnavalitsuste administratiivaparaat on sliiski odavam kui riigil“.

„Kaja“ Nr. 106-ast loeme sellesama koosoleku kohta:

„Omavalitsustele riigi summadest avanside andmise seaduse arutusel peeti elavaid vaielusi. Nimetatud seadusega tahetakse anda omavalitsustele nende hädaliste väljaannete katteks riigikassast toetusena avanssi. Läbirääkimiste korral tähendas rahaministeeriumi esitaja Öpik, et avansside andmisega maakonnavalitsustele ettevaatlik tuleb olla, kuna maakonnavalitsustes summade tarvitamisel igasugune kokkuhoidmine puuduvat ja nad raha liiga lahtisel käel kulutavat, tehes väljaandeid, mis ei ole tarvilikud. Oma tulud võtta nad aga liiga pessimistlikult eelarvesse, et aga näidata suuremat puudujääki ja saada suuremat toetust riigikassast.

Rahaministri esitaja seletuse vastu avaldas protesti M. Laarman (põlum.). Ta leidis selle otse lubamatu olevat, kui ministeeriumi ametnik omavalitsusi süüdistama tuleb raiskamises, kuna ometi igale üldiselt teada on, missugustes rasketes oludes maakonnavalitsustel töötada tuleb, sest riigikogu poolt vastuvõetud seadused panevad suured kohustused omavalitsuste peale. Nii ei jätku Pärnu maakonnavalitsusel sissetulekuid isegi nii palju, et katta kooliõpetajate palkasid.

Laarmani protestiga ühinevad mitmed teised komisjoni liikmed. Seadus võetakse esitatud kujul vastu“.

Nende teadete ümberlökkamisi ei ole silmapuutunud, mispärast tuleb tõena võtta, et hra Öpik sarnase ennekuulmata väljaastega hakkama on saanud.

On ammugi tõendatud, et keskvalitsuse ja omavalitsuste vahekorid normaalne ei

ole, et ei taheta üksteisest õieti arusaada ja seisukordi hinnata, kuid sarnaste süüdistuste, oletuste ja abinõude otsimisega pole keski seni väljatulnud, kui Rahaministeeriumi esitaja P. Öpik. See härra Öpiku väljaaste tõendab aga kõige paremine seda, kes nende mitte heade vahekoridadeks valitsuse esitajatele muljesi annavad, andes, asja mitte kaugelgi tundes, mitte õiglast informatsiooni. Ei ole ime, kui võhik omavalitsuste asjus ministri-le ettekande teeb, siis pärast seletada võib, et ministril needsamad muljed on, mis minulgi. Ja et hra Öpik omavalitsuste eelarvete uurimisega Ameerika ülesleidis, see oli enne 24. aprilli juba väljapool ministeeriumi teada. Ameerika otsimise õhinas jäi kahjuks leidmata aga tõde omavalitsuste seisukorra ja isegi uuritavate eelarvete eneste kohta, kui ta tõendada julgeb, et „hea tahtmise juures oleksid omavalitsused võinud oma eelarveid tasakaalu viia“ („Päeval.“).

Kui kaugel hra Öpik õigest seisukorra väljendusest on, seda vaatame pärastpoole, esite puudutame tema väljaastumist ministeeriumi esitajana.

Mis ülesanne on ministeeriumi esitajal Riigikogu komisjonis? Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduse eelnõu kaitsta. Seda on seni kõik V. V. esitajad teinud, ka Rahaministeeriumi esitajad. Kui komisjonis mõttevahetuses parem seisukoht leitakse, kui eelnõus väljendatud, ka siis toetab Vabariigi Valitsuse esitaja viimase ettepanekut. See on tema kohus. Millega aga hra Öpik V. V. esitajana hakkama sai? Vabariigi Valitsus ütleb oma seletuskirjas, et linna ja maak. omavalitsuste üldist kitsast rahalist seisukorda silmaspidades neil sagedasti jooksvate kulude katteks raha puudub, mis pärast Vabariigi Valitsus Rahaministri ettepanekul avanside andmise soovitatavaks tunnistas. Selle asemel, et V. V. esitajana seda seisukohta kaitsta, ütleb ta, et avanside andmisega maakonnavalitsustele ettevaatlik tuleb olla (v. „Kaja“), s. o. teiste sõnadega, üldist kitsast rahalist seisukorda ei ole olemas. Järjekulult eitab Rahaministeeriumi esitaja V. V. põhjendusi ja ettepanekuid, tulles Riigikogu komisjonilt nagu abi otsima oma, ametniku, seisukohale V. V. seisukoha vastu.

Kuidas V. V. sarnast ametniku esinemist võtab ja missugused järeldused ta sellest

omapärasest esinemisest ametniku kohta teeb, see on, teadagi, V. V. asi, et sarnane esinemine aga keskvalitsuse ja omavalitsuste vahekorra peale väga halvasti mõjub, sest ametnik esineb V. V. esitajana; siis nõuab üldine riiklik huvi, et V. V. esitajaks isikud määrataks, kes oma isikliku muljese ei väljenda, ning sellega tarvidust välja ei kutsu, et Riigikogu komisjon peab ametnikule oma koosolekul õige ülevaate andma omavalitsuste seisukorrast ja V. V. poolt esitatud seaduse tarvidusest, mida Rahaasjanduse komisjon 24. aprillil ka tegi. Kui kasulikud sarnased õpetunnid ühele ametnikule aga Riigikassa seisukohast on—kommissjoni liigete tasu—, see peaks ka Riigikassa juhatajat härra Öpikku huvitama.

Rahaasjanduse komisjon ütles oma otsusega ja vastuväidetega selgesõnaliselt sellele ametnikule, kui kaugel ta tõest ja seisukorra tundmisest seisab. Ajalehtede andmete järele on mõni hra Öpiku väide aga ümberlukkamata jäänud, mispärast tuleb siin kohal täiendavaid ümberlukkamisi teha.

Hra Öpik ütleb, et omavalitsused riigilt alati toetust nõuavad.

Ons hra Öpik see ainus võeras Eestis, kes ei tea, et omavalitsustegelased alati on rõhutanud, et riigilt toetusamine loomulik nähtus pole, et toetus, totatsioon, ainult seni sallitav on, kuni omavalitsustel maksude võtmine ja maksupoliitika lubatud vastavate maksu seadustega. Seda on nõutud ja oodatud, kuid asjata. Või on hra Öpikul näitusi tuua alatiste toetuste nõudmiste kohta? Maakonnaavalitsused on nõudnud ja nõuavad praegu toetust ainult õpetajate palkadeks, mis aastate viisi on riigi kassast maksetud. Kui Rahaministeeriumi uued tuuled tänavu ei lubanud end. aastate eeskujul täit õpetajate palka riigi eelarvesse võtta, uusi sissetulekuid maakonnava ka ei annud, siis on viimastel õigus nõuda puudujäänud osa ammuse kokkuleppe põhjal nii ehk teisiti. See on midagi muud, kui alatine toetuse nõutamine. Või mõtleb hra Öpik teede ehituse summe või laenusi koolimajade ehituse fondist? Aga need on ju seaduse teel määratud toetused, ilma nõutamata antavad summad. Egas taheta ka nende vastu ametniku häält tõsta, nagu käesoleval juhtumisel V. V. ettepaneku vastu?

Teiseks ütleb hra Ö., et „omavalitsused maksavad oma teenijatele rohkem palka kui riik“ ja toob näituseks masinakirjutajad ja asjaajajad. Esiteks peab tähendama, et õiglusega on erandite põhjal järeldusi teha. Seda on aga käesoleval juhtumisel tehtud. Vastuväitena võiks niisamasuguse õigusega ka mõne preili kuskilt likvideerim. komm. tuua, kelle palk vist 30 tuhande juurde tõusnud, nagu omal ajal kõneldi. Üldiselt on omavalitsuste ametnikkude palgad riigi ametnikkude palkadega ühtlased. Kas kuskil 15 tuhande margalise palgaga asjaajat ametis on, et tea, kuid kui ka sarnane palgasaaja on, siis peab ütleva, et see palk nii kohutav kõrge ei ole omavalitsuste asjaajajate tööd arvesse võttes. Ministeeriumi asjaajaja ei ole omavalitsuste asjaajaja. Nende kohuste vahel on määratu vahe. Omavalitsuste tegevust mitte tundja võib ainult siin võrdlusi teha. Maakonnaavalitsuste asjaajajad teevad nii tihti seda, mida ministeeriumi peavalitsuse juhataja ja ta abi. Veel rohkem, ta peab ka juriidilise nõuandja ja juriskonsulti kohused ise täitma, peab kohtu poolt kaitset otsivad kirjad kokkuseadma seadusvastaste korralduste vastu, peab olema valla- ja alevivalitsuste revident-instruktor ja palju muud. Sarnaste ülesannete täitjaid tuleb kõrge palgaga kinni hoida. Ministeeriumitest ületulijaid loota ei ole. Ja kes tulla tahavad, need ei kõlba. Selleks tõendus. Üks kauaaegne ministeeriumite asjaajaja kandideeris kuhugi vallasekretääri kohale. Valiti ka. Maakonnaavalitsus ei kinnitanud. Kohus rahuldab protesti. Ennast kiitja ministeeriumi kauaaegne ametnik lasti siiski eksamile ja kukkus kirjaliku tööga kohe läbi, kuigi tema arvates temal, „kui masinistil, ei tarvitse ahjukütja tööd õppida.“ Sarnane arusaamine asjast võib ka mõnel teisel ametnikul olla. Muidu ei tuldaks võrdlustega välja.

Riigikoguliikme hra Jõeääre väite kinnituseks võib arvud tuua. Hra H. Lauri väljaarvamise järele tuleb, jagades väljaminekud ametnikkude arvu peale, ühe ametniku peale eelarvet täita riigivalitsuse ametnikul 344,760 m. vallavalitsuse ametnikul 453,266 m. ja maakonnaavalitsuse ametnikul 2.106.293 marka.

Kolmas asi on oletus, et heatahtmise juures oleksid omavalitsused võinud oma eelarved tasakaalu viia. Näidaku hra Öpik seda heatahtmist üles ja viigu maakonnaavalitsuse eelarve ta-

sakaalu, kui maksud annavad sisse 19 milj. ja algkooli õpetajate palkadeks üksinda läheb 20 milj. marka. Nii on lugu olnud maakondadega.

Et eelarvete tasakaalu viimine võimata, seda õieti tõendas hra Ö. ise. Nii „jagas ta arvamist, et Saaremaal kokkuhoidlik ollakse“ (Päeval. № 109). Mis ütleb aga kokkuhoidliku Saaremaa m. v. 1925 a. eelarve? See näeb üle 5 milj. margalise laenu ette. Kokkuhoidliku eelarve juures kustutada riikline toetus ja üle 5 milj. laenu, see on ülesanne, mida suudab lahendada ainult hra Ö. Ootame seda lahendust.

Neljanda süüdistusena toob hra Öpik ette, et omavalitsused võtta oma tulud liiga pessimistliselt eelarvesse, et aga näidata suuremat puudujääki ja saada suuremat toetust riigikassast („Kaja“). Jälle paistab, et neid sõnu võib rääkida ainult isik, kellel aimugi pole toetuse otstarbest ja andmise korrast, vaid kellel ainuke ülesanne on omavalitsusi kõige pahemas valguses paista lasta. Maakonnavalitsused on, nagu eelpool öeldud, toetust saanud ainult õpetajate palkadeks. Õpetajate palgasummad on aga kontroleeritavad Haridusministeeriumi poolt. Ka on need ärarippumatud tuludest, kui terve õpetajate palk toetusena antakse. See peaks selge olema igal riigiametnikul, selge ka, et omavalitsuste tegelastel järjekul vajadus puudub eelarvetes suuremat puudujääki näidata toetuste väljapetmiseks.

Kui tulla nende pessimistlike eelarvete eneste juurde, siis peab ka Riigikassa juhatajal teada olema, et täpset eelarvet ei saa kokkuseada mitte kindlate maksude juures, peab ka teada olema, et ka riigi maksud on suuremad olnud kui eelarves ettenähtud. Veel rohkem. Mõistmata mehe sarnaseks tuleb pidada igaüht, kes eelarvesse suuremad tulud sissevõtab, kui tegelikult sisse tulla võib. Sarnased ei või ka omavalitsuste inimesed olla. Kui sellel rängema süüdistuse avaldajal andmed käes oleks olnud, siis oleks see süüdistus ka ära jäänud. Värskemad aruande ja eelarve võrdlused saame teha 1923 a. kohta. Tulevases „Maaomavalitsuse“ numbris toome maakonnaaval. 1923 a. aruannete kokkuvõtte, kuna eelarved 1924 a. Nr. 3-as toodud. Sellepärast ei tahaks pikemalt

siin kohal nende juures peatada. Mõned tõendused tuleks siiski tuua ülemalt toodud süüdistuse tagasi tõrjumiseks.

Kas on see tulude pessimistlik eelarvesse võtmine, kui Tartu maakonnavalitsuse eelarve näitab tulusi Mk. 49.465.630,— aruanne aga 49.595.736, Petseri maakonnavalitsuse eelarve Mk. 16.835.000,—, aruanne Mk. 15.273.578,—, Võru maakonnavalitsuse eelarve 23.340.396,—, aruanne Mk. 23.294.584.—, ehk kui Tartu maakonnavalitsus tulumaksu võtab eelarvesse 5.500.000,—, saab aga 5.003.496,—, Pärnu maakonnavalitsus 3 miljoni, saab aga 2.300.000,—, ehk kui Viljandi maakonnavalitsus võtab eelarvesse trahterimaksu Mk. 750.000,— saab aga 556.305,— ja lugemata hulk teisi sarnasi tõendusid?

Kuid ometi tullakse ja süüdistakse suurtes süütegudes. . .

Miks? Et põhjust leida lõpuotstarbele, mida, hra Ö., „Päevalehe“ järele järgmiselt väljendab: „Edaspidi tuleksid abinõud tarvitusele võtta, et omavalitsused oma eelarved kokkuhoidlikumalt kokku seaksid“. Need abinõud on varemalt juba tuttavad Rahaministeeriumi uutest maksustamise põhimõtetest, mille järele kõik võim omavalitsuse eelarvete asjus Rahaministri kätte tahetakse anda. Teadagi ei suuda Rahaminister oma töö hulga juures eelarvesi uurida. Järjekul läheks võim selles asjas ametniku kätte. Kui see ametnik aga sedavõrd võhik on omavalitsuste asjus, kui käesoleval juhtumisel, siis on omavalitsuste kiire surm kindlustatud. Ja sinna poole tüürib terve see haruldane väljaaste.

Ei ole üleaarne meelde tuletada ka küsimust, kui kaugel isiklike muljete ametniku vaated omavalitsuste kohta selle erakonna omadest on, kuhu ta kuulub.

Kuidas omavalitsustegelased, kelle ausse hra Öpiku süüdistused puutuvad, asja peale reageerivad, selle arutamine ei puutu siia, kuid sarnane hoolimata väljaastumine ühe ministeeriumi esitaja poolt on sedavõrd laiaulatuslise tähtsusega nii hästi Vabariigi Valitsuse autoriteedi kui ka keskvallitsuse ja omavalitsuste vahekorra suhtes, et tohiks loota lõpu tegemist sarnaste ametnikkude esinemistele V. V. poolt esitatud seaduste eelnõude „kaitsjana“.

Linna pandimajadest.

EUGEN MADDISON.

Tähtsat osa linna asutuste seas etendavad kahtlemata linna pandimajad (lombardid), mida tõendab, muu seas, kõige paremini nende kiire juurdekasv endisel Venemaal, kus 1886 a. saadik (esimese — nimelt Tifliisi-pandimaja põhikiri kinnitati 3. okt. 1886 a.) kuni 1. jaanuarini 1914 a. asutati 106 pandimaja. See asjaolu oli osalt ka põhjuseks, et viimasel ajal (enne maailma sõda) hakati Venemaal enam tähtsapanu pöörama nende juriidilise seisukorra peale, — rahaministeriumi poolt oli isegi välja töötatud linna pandimajad seaduse eelnõu ning 20. novembril 1914. a. riigivolikogule esitatud. Kahjuks jäi tähendatud seaduse eelnõu vastuvõtmata. Tema vastuvõtmisega oleksivad kõrvaldatud kõik arusaamatused, kõik vaieldused, vastupidised seisukohad, mis linna pandimajade juriidilise seisukorra selgusetuse tõttu esile tekivad.

Küsimus seisib ja seisab selles, kas on linna pandimaja juriidiline isik või on ta linna lihtettevõtte.

Aluse arvamisele, et linna pandimaja on ettevõtte, andis osalt linnaseaduse § 103, mille põhjal linnavolikogud on õigustatud valima iseäralisi komisjone linna majanduse valitsemiseks jne., osalt ka see omapärane linna pandimaja rippuvus linnavalitsusest ja volikogust, mis linna pandimaja vahetab linnavalitsusega ja volikoguga väljendub. Kuid see arvamine jättis tähtsapanemata selle asjaolu, et pandimaja ei tegutses linnaseaduse, vaid krediitseaduse ja kinnitatud põhikirja alusel.

Krediitseaduse § 3 p. 3 järele on linna pandimajad, samuti kui linnapangad (§ 3 p. 1) krediit-asutused, ja sama seaduse X osa (rasdel) § 83 põhjal tegutsevad nad sellekohase põhikirja alusel, mis rahaministri poolt kokkulepel siseministriga kinnitatakse, seda arvesse võttes ja kinnitades, et linna pandimaja kuulub sama linnaasutuste kategooriasse, millesse kuuluvad ka linnapangad, leiab ka rahaministeriumi seletuskiri ülevaltähendatud seaduseelnõu juurde, et „meie (Vene) maksava seadusandluse järele on kohus-

tatud aruandma linnavolikogule ja omas tegevuses seotud linnavolikogu üldiste juhtivate määrustega“ (seletuskiri, lhk. 18). Kuid Vene rahaministerium oli arvamisel, et pandimaja on piiratud õigustega juriidiline isik, näit. temal puudub liikumata varanduse omandamise õigus jne., mis pärast ta leidiski tarviliku olevat esineda ülevaltähendatud eelnõuga, kus kõik need puuduvad õigused oleksid ettenähtud.

Isiklikult arvan, et linna pandimajal olid ka need Vene rahaministeriumi arvates puuduvad õigused. Õige küll, et pandimajade kohta puudusid lähemad määrused, kuid see asjaolu ei võinud takistada tähendatud õiguste tunnustamist ka pandimajade kohta, sest pandimajal, kui juriidilisel isikul, olid need õigused juba üldiste tsiviilseaduste alusel, ja eriseadusega, samuti ka põhikirjaga võis neid õigusi ainult kitsendada või ära jätta.

Näit. tsiviilseaduste (Sead. K. X. k. l. j.), § 698 p. 6 ja B. E. S. III. k. § 625 ja § 713 on krediit-asutustel liikumata varanduste omandamise suhtes omad õigused, nagu füüsilistel isikutelgi. Pandimajad on krediit-asutused — järjekuldselt kuuluvad need õigused ka neile, olgugi, et sellest eraldi ei kõnele krediitseadus neisse puutuvates paragrafides. Kui krediitseadus (või üks või teine pandimaja põhikiri) oleks tahtnud pandimaju selles suhtes piirata, oleks tarvis, et see tahtmine oleks eriti alla kriipsutatud olnud, sest tunnustades neid juriidiliste isikutena, tunnustas krediitseadus ka kõik juriidilise isiku üldiselt tunnustatud õigused. Arusaamatus selles küsimuses on osalt selle asjaolu tagajärg, et Vene seadused ei tarvitanud oskusõna „juriidiline isik“ ja ei seletanud lähemalt ka juriidilise isiku mõiste sisu; alles hilisemal ajal hakkasid Vene seadused iga üksiku uuesti tekkiva liigi juriidiliste isikute kohta eriti kirjeldama neile kuuluvaid õigusi, kus juures nende kompleks täiesti kokku langes nendega, mis juriidiliste isikute kohta üldiselt tunnustatud (näit. artelide kohta tsiviilseaduste § 2198-12; sead. kogu X k. l. j.).

Omavalitsustegelased.

J. Reinthal.

Järg.

1895. a. tuli noor R. Harjumaale, Raplasse, ning hakkas siin rahvakooliõpetajaks; ühtlasi oli ta ka seal toleaeegse Rapla jaoskonna talurahva asjade komissar Pauli (viimane oli eestlane ja hiljem Eestimaa kub. talur. asjade komisjoni alaline liige) kirjatöömehetaja. Iseäranis elavalt võttis R. Raplas siis juba laulukooridest ja seltsi elust osa, sammudes nende tegevuse esimestes ridades. Eduka koolitöö eest sai R. autasu. 1897. a. asus R. Hommiku-Harjumaale, Kose kihelkonda Ravila (end. Nikolai) valda elama, kus ta Ravila valla ja kohtu iseseisvaks kirjutajaks valiti, millist ametit Ravilal ta kuni 1904 a. kevadeni pidas, olles ühtlasi ka 1901—1903 a. naabri Alavere valla- ja kohtukirjutaja selle vallavolikogu valimise järele, Kose kihelkonnas juhatas R. juba laulukoore ning võttis ühtlasi ka näitemängudest ja üldse seltside elust sama elavalt, kui mujalgi, osa. Mu seas, asutab R. Kosel Kose põlumeeste seltsi ja karskusseltsi „Aade“, olles esimeses kirjatöömehetaja ning teises seltsis esmalt abiesimees, hiljem esimees. Ka Kose muusikaseltsis oli ta esimeheks. Tema ameti ajal ja plaanide järele ehitati Ravilal ruumikas vallamaja ja Voose koolimaja. Ka oli R. agaram Põhja-Eesti valakirjutajate kutseorganisatsiooni ellukutsumise õhutamaja ja asutamaja ning ka seltsi nõukogu liige, milline „Eestimaa vallakirjutajate vastastiku abiandmise seltsi“ nimetuse all tegutses. 1904. aasta kevadel valiti R. Kohila valla- ja kohtukirjutajaks.

Kui K. valla arhiivi R. tegevusealadelt jälgida, siis paistab tema poolt kokkuseatud dokumentide sisust vabadustunne ja oma kodumaa- ja rahva armastus välja. Nii on K. vallavalitsuse kulul 600 eksemplaari 17. oktoobri 1905. a. manifesti tellitud, mis vallahva seas laialilaotati. Valla volikogu koosolekul võeti otsus vastu, et valla kooliõpetajad peavad 1. jaanuarist 1906 a. koolides Eestikeeles õpetust andma, kuna 1. detsembrist 1905 a. vallavalitsuse raamatud, Eesti keeles pidada tulevad.

Eriti võiks nimetada veel üht „julget“ volikogu otsust. 1905. a. kevadel haavasid kasakad kedagi vallaliiget P., kelle ravitsuskulud kroonu aga valla kaela veeretis. Volikogu leidis, et kui Vene kroonu

oma korralduste järel (по „казенной надобности“) P-le kehalisi vigastusi teinud, siis, teadagi, peab kroonu ka P. eest ise hoolitsema.

12. detsembril 1905. a. oli R. sunnitud „põranda alla“ pugema, kuna kindral Besobraasov ta Eestikeele asjaajamise maksmapanemise pärast, tagaselja Vollogda kubermangu asumisele mõistis.

1906. a. sügisel kutsuti ta Narva ajalehe „Põhja Naela“ toimetuse liikmeks, sealt 1907. a. kevadel Tallinnasse „Sõnumete“ toimetusesse. Peale selle töötas R. „Virulase“ ja lühikest aega ka „Päevalehe“ juures. Selle kõrval kirjutas ta raamatud, nagu „Meie elu“, „Kah parem seisus“, „Keiser Paul I. surm“ ning tõlkis rea raamatuid, kuna ta juba kooliõpetamisest alates agaralt „Olevikule“, „Eesti Postimehele“ ja „Teatajale“ kaastööd tegi.

1910. aastal asutas R. Tallinnas päevalehe „Tallinna Teataja“, kelle vastutavaks toimetajaks ta rida aastaid oli. Ka on R. 1909 saadik Eesti Laenu-Hoiu Ühisuse (praeguse Eesti Laenu-Panga) nõukogu liige ja 1914. a. tänini sama Panga juhatuse esimees. Oli Eestimaa rahvarahandusseltsis juhatuse liige, Pandorini seltsis juhatuse liige, „Lootuse“ esimees, 1910—1920 a. Tallinna Eesti Põlumeeste Seltsi sekretäär ning 1922. a. kuni tänini selle seltsi kassapidaja. 1922 a. valiti ta selle seltsi auliikmeks. 1916 a. asutas ta Tallinna Meestelaulu Seltsi ja tegutses selle seltsi juhatuse liikmena. Ilmasõja päevil oli R. tegev õige mitmes kodumaa organisatsioon, mu seas ka Põhja-Balti abiandmise komitees.

Vene keisrivalitsuse langemise järele nimetas toleaeagne Eestimaa kub. komissar Jaan Poska J. R-li Harju maakonna miilitsa ülemaks, kellena ta maakonnas miilitsa organiseeris.

Juunis 1917 a. valiti R. esimesse Harju maakonnannõukogusse ning ühtlasi ka selle Nõukogu esimeseks esimeheks ja veidi hiljem ka esimese Harju Maakonnavalitsuse esimeheks. Maakonna omavalitsuse tähtsama tegelasena hakkas J. R. kõige esimesena Eesti maakonnavalitsuse korraldust tegelikult looma, s. o. kohe peale esimest Harju Maak. nõukogu koos-

olekut, mis 1. juulil 1917 a. ära peeti. Tuli luua uus asutus, uus apparaat ja panna see töötama, ilma et seks krediite, esialgseid juhtnõore jne. oleks olnud. Ter- ves maakonnas kaotas R. kõik need väär- nähtused ära, mis kuidagi Vene surveaja mõjul vastu rahva tahtmist maksma pan- dud olid. Nii said mitmed vallad kohe oma endised Eestipärased nimetused tagasi. Vene ajal ära kaotatud vallad said uuesti ellukutsutud, ajalooline maakonna-vapp tarvitusele võetud jne. Enamlaste võim- päivil oli R. Eesti Asutava Kogu valimis- korraldaja Tallinnas ja Narvas. Peale saks- laste lahkumist organiseeris R. Harju maak. omavalitsust uuesti. Vabadussõja algul ja hiljem selle sõja ajal tuli sõjaväge mobiliseerida ja hobuseid sõjaväele võtta, sõjavarustust koguda, missugused korral- dused R. eestvõttel hästi läbi viidi. Peale laialdase töö maakonnaval. esimehena lei- dis J. R. veel aega Kaitseliidus teenida ja sagedasti harjutustel käia.

Eesti Asutava Kogu päivil oli R. selle liige ning töötas seal peasjulikult raha- asjandus- ning omavalitsuskomisjonides. Veel Asut. Kogu ajal nimetati R. Vabariigi

Valitsuse poolt Petseri maaülemaks, mille järele ta Harju maakonnavalitsuse esimehe ametist lahkuma pidi. Ajal, kus J. R. Harju maakonnavalitsuse esimees oli, kas- vas maak. ainealine seisukord sedavõrd, et isegi Keskkvalitsusele võidi maakonna kas- sast rahalist laenu teha, ja R. õhutusel ostis maakonnav. omale 1920 a. Tallinnas majad, kus peale maakonnaval. enese üld- tähtsusega asutused endale ulualust leiavad.

Petseri maakonnas oli R. 1920 ja 1921 a., kus tema korraldusel Petserimaal valdade lahutamise kava valmis tehti, esimesed pere- konnanimed rahvale pandi, sõja läbi kan- tanud küladele ehitusmaterjaali anti jne.

1921 a. sügisel tuli R. Tallinna tagasi, kus ta Eesti Laenu Pangas, ühistegelistes asutustes ja mitmes osahisuses juhtival tel kohtadel tegev on. 1922—1923. a. oli R. Tallinna Pärnu kitsaroopallse raudtee üks hooldajatest.

Viljakas ja teeneterikas on seega J. R. elukäik meie kodumaa seltskonna- ja oma- valitsusalade rakendustöis olnud. Selle töö- jätkamiseks lugupeetud jubilaarile pikka iga ja palju jõudu!

T. L.

Omavalitsuse päevauudised.

Ametite nimestik, mis pensionisea- duse põhjal riigi- ja omavalitsuse asutustes kõrvaltöök- loetakse,

seati 29. aprillil ministeeriumite vahelise komisjoni poolt, millest ka omavalitsuste esitajad osavõtsid, lõpulikult kokku Vaba- riigi Valitsusele esitamiseks. Nimestik seati kokku võimalikult kitsapiiriline põh- jusel, et võimaldada omavalitsuste esitus- kogudel esineda täiendava ettepanekuga, missuguste ametite pidajaid soovitakse veel pensioni seaduse alt välja jätta. Need ettepanekud tulevad teha kahe kuu jook- sul kõne all oleva nimestiku avaldamise päevast.

Vastuvõetud nimestiku järele ei kuulu pensioni seaduse alla: juriskonsuldid ja juriid. nõuandjad, vangimaja kuraatorid, esitajad ja komisjoni liikmed, kõik esi- tuskogude liikmed ja nende presiidiumide liikmed, valla- ja koolivanemad, vallava- nema abid, külakümnikud, kõik raamatu- koguhoidjad, ämmaemandad, loomavelsk-

riu, vaeste- ja kooliarstid, haigemajade arstid, kui nad haigemaja ehk selle osa- konna juhatajad ei ole, vaestekohtu esi- mehed ja liikmed, alevivalitsuse liikmed ja alevivanemad. Viimased sel juhtumisel, kui nende palk alevisekretääri palgast väik- sem on.

Ametsaadetiste postimaksust vabas- tamisest ei saa asja.

Vabariigi Valitsuse poolt esitati Riigi- kogule sisemaaliste ametsaadetiste posti- maksust vabastamise seadus. Riigikogu rahaasjanduse komisjon, kus see eelnõu läbivaatamisel oli, lükkas ta üksmeelselt tagasi. Leiti, et seaduse eelnõu teostami- sega oleks postil sissetulekuid vähem 27 miljoni marka, selle hulgas omavalitsuste arvel 7 miljoni marka. Kuna posti tarvi- dusteks summad antakse eelarve korras, siis sunnib see asjaosalisi posti tarvitami- sel kokkuhoidlik olema, kuna postimak- sust vabastamise puhul seda piiri enam ei ole.

Teated Maakondade Liidu ja Vallavalitsuste 1923 a eelarveliste tulude

Tulude nimetus	M A A K O N			
	Tartu	Harju	Pärnu	Saaremaa
I. Liikumata varanduse maks	—	5 386 508	3 752 457	1 419 022
II. Tulumaks	—	1 969 795	2 894 882	109 139
III. Maksud omavalitsuste maksuseaduse järel	—	9 563 961	7 310 251	1 172 171
IV. Isikumaks	—	7 041 183	4 771 642	3 070 311
V. Toetusrahad	—	145 621	—	108 000
VI. Ettevõtetest, kapitaalidest ja varandustest .	—	371 818	—	130 664
VII. Mitmesugused sissetulekud	—	1 920 312	4 370 593	1 074 948
VIII. Laenud	—	1 430 487	7 878 238	80 000
IX. Peremehe maksud	—	—	—	—
K o k k u	49 913 079	27 829 688	30 978 064	7 164 258

Vallavalitsuste 1923 a eelarveliste kulude

Kulude nimetus	M A A K O N				
	Tartu	Harju	Saaremaa	Pärnu	Valga
I. Vallavalitsuste ülespidamine	—	10 303 227	3 004 010	8 511 242	4 608 966
II. Hoolekanne	—	3 175 148	609 153	2 471 282	1 855 410
III. Tervishoid	—	8 125	—	3 500	—
IV. Hariduslised kulud	—	9 569 302	2 270 585	7 671 944	3 649 042
V. Mitmesugused kulud	—	3 976 735	943 330	3 452 665	842 729
VI. Erakorralised kulud	—	1 369 516	—	8 577 324	535 611
VII. Võlgade tasumine	—	—	26 202	—	213 068
VIII. Peremeeste maksud	—	—	—	—	—
IX. Tagavara summad	—	—	11 822	—	43 028
X. Ettenägemata kulud	—	—	268 742	—	306 675
Kulud kokku	46 165 521	28 402 056	7 133 845	30 687 959	12 054 531
Ühe valla elaniku kohta kulused aastas:	388	312	134	433	445

omavalitsuste tegevusest.

kokkuvõtte aasta aruannete järele.

N A N I M E T U S							K O K K U	
Järva	Lääne	Valga	Viljandi	Viru	Võru	Petseri		%
4 138 851	3 780 263	1 899 702	4 643 586	6 762 158	3 811 504	—	35 594 054	16,56
1 758 659	702 139	1 164 919	1 960 877	2 282 176	1 250 834	—	14 093 424	6,56
4 841 606	4 401 938	3 487 828	2 983 038	11 189 665	3 081 539	—	48 032 000	22,20
4 284 413	3 839 182	1 945 401	5 209 755	9 162 962	5 804 227	—	45 129 079	21,02
301 900	20 000	153 317	1 185 129	24 000	—	—	1 937 167	0,9
1 325 356	325 478	1 774 672	1 528 013	419 536	1 183 276	—	7 058 816	3,28
956 874	1 421 159	1 624 270	5 318 584	21 290 836	6 074 147	—	44 051 726	20,52
3 698 645	189 157	—	3 644 375	—	2 325 013	—	19 245 917	8,96
—	40 295	—	—	—	—	—	40 295	0,00
21 306 306	14 719 611	12 050 112	26 473 361	51 131 334	23 530 542	13 934 914	215 182 479	100

kokkuvõtte aasta aruannete järele.

N A N I M E T U S										K o k k u			
Viljandi		Järva		Lääne		Viru		Võru		Petseri			%
	%		%		%		%		%		%		%
10 137 563	39,7	6 662 124	31,4	6 816 775	53,6	13 884 116	27,0	9 616 238	39,9	—	—	73 544 265	34,63
4 030 587	15,5	1 798 673	9,0	1 222 379	9,8	3 476 652	7,0	2 347 510	9,7	—	—	20 986 798	9,88
6 663	0,1	—	—	3 000	0,0	81 500	0,2	—	—	—	—	102 788	0,05
7 232 440	27,8	8 063 814	38,0	3 558 423	27,8	13 893 108	28,0	5 887 123	24,3	—	—	61 795 785	29,14
718 014	2,6	2 625 951	12,4	351 391	2,7	9 730 345	19,9	6 190 898	26,1	—	—	28 832 062	13,60
1 425 248	5,4	1 982 150	9,2	146 616	1,0	8 722 040	17,9	—	—	—	—	22 758 508	10,72
1 132 605	4,3	—	—	129 118	1,0	—	—	—	—	—	—	1 500 994	0,77
—	—	—	—	15 567	0,0	—	—	—	—	—	—	15 567	—
1 278 564	4,6	—	—	547 757	4,1	—	—	—	—	—	—	1 881 173	0,88
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	575 421	0,27
25 961 687	100	21 132 715	100	12 791 029	100	49 787 764	100	24 041 770	100	13 934 914	—	211 993 365	100
426	—	416	—	182	—	458	—	314	—	236	—	340	—

Eesti Maakondade Liidu nõukogu koosolek

peetakse 3. ja 4. juunil Pärnus ära. Päevakorda on võetud: Vallavalitsuste raamatupid. uued vormid, tulevase omavalit. põhiseaduste põhijoonte läbivaatamine, maakondade ja alevite majandusline vaherkord, maakonnaal. tegevuse ulatuse äramääramine ja nende ainealine seisukord, pensioni seaduse teostamisega seotud küsimused, tuletõrje korraldus maakondades, kümnikkude instituudi küsimus, Punase Risti lõbustusmaksu sisšenõudmised maakonnaal. poolt, Liidu 1924 a. aruanne, Liidu juhatuses ümbervalimine jne.

Delegatsioon Rahaministri ja Sise- ministri juurde.

Et õpetajate palkadeks minevat summat täies ulatuses riigieelarvesse ei võetud, Maakondade Liidu poolt saadetud märgukirjade peale Rahaministeeriumist vastust saadud ei ole, küll aga esinenud Raham. esitaja hra P. Öpik Riigikogu komisjonis põhjendamata väljaastega omavalitsuste vastu, palus Liidu juhatus nimetatud ministri Liidu delegatsiooni täh. asjus 13. mail vastu võtta.

Õigusteadlised kursused jäävad mai kuu sees pidamata.

Õigusteadliste kursuste ärapidamiseks mai kuu sees olid Maakondade Liidul eeltööd tehtud, kava väljatöötatud ja lektorid leitud, kuid kursustest osavõtjate hulk senise ülesandmise järele oli selleks väike, et kursust ärapidada, seda enam, et üle kümne osavõtja ülesseadsid tingimiseks, kursuste asukohana Tallinna, kuna kursused oleks tulnud Tartus ära pidada, kust suurem osa lektori pärit. Neid asjaolusi arvesse võttes otsustas Liidu juhatus 5. mail s. a. õigusteadlisi kursusi mai kuu sees mitte korraldada ja kursused sügiseks edasi lükata, kus vast enam võimalusi leidub kursustele tulla, nagu mitmelt poolt ka soovi avaldatud.

Tänavu kevadise teede parandamise asjus.

Arvesse võttes Riigikohtu otsust teede tegemise kohustuse asjus riigistatud metsaaluse maa kohta, on mitmed vallanoõukogud teede tükide ümberjaotuse otsusi

tegeme hakkanud. Et küsimus seni lahen-damata, kuidas Põllutööministeerium riigi metsa aluse maa peale langevaid teesi sillutada laseb, esines Eesti Maakondade Liidu juhatus Põllutööministeeriumile ettepanekuga, väljamineks seisukohast, et tänava kevadine teede sillutamine korralikult läbiviidud saaks, mis eriti tingitud lumeta talvega äärmiselt rikutud teedest, ja et ülearune teede tükide uus jaotus ära jääks, et Põllutööministeerium tasuks tema teha tulevate teede osade parandamise rahas, kokkuleppel vastavate maakonnaalitsustega, kuna viimased seniste teetegijatega kokkulepiks, mille järele saadav rahaline tasu läheks valla nende teede ja sildade parandamise peale, mida teetegijate rahalisel kulul seni tehti, ehk muu tasu jaotuse tee leiaksid.

Petseri maakonnanõukogu koosolek 23. aprillil 1925. a.

1925 a. eelarve.

Silmaspidades, et Petseri maakonna lisa maamaks Riigikogu poolt senini vastu võtmata, mispärast 1925 a. eelarvesse mingisugune kindla maamaksu summa sissekandmine võimata, otsustati 1925 a. eelarve ja eelarvega seotud küsimuste läbivaatamine edasilükata tähendatud maksu kinnitamiseni

Valdade piiri muutmine.

Mäe valla Lübnitsa ja Beresje külade kod. palved tähendatud külade Kulje valla külge liitmise asjas otsustati tagajärjeta jätta.

Maakonnaalitsuse majade üüri küsimus.

Et Haridusministeerium riigi gümnaasiumi all olevate Petseri maakonnaalitsuse majade üüri asjas kokkuleppe saavutamiseks mingisuguseid sammusi astunud ei ole ja maakonnaalitsuse ettepanekud vastamata jätnud, otsustati gümnaasiumi all olevate kahe maja üür kohtu teel Haridusministeeriumilt sisse nõuda.

Teede ümberjaotamine.

Teede ümberjaotamise küsimus teedetegemiskohuslaste vahel otsustati kuni teede seaduse maksma hakkamiseni lahtiseks jätta.

Välismaade omavalitsused.

Läti omavalitsuse asutuste rahandusline seisukord.

Meie ajakirjandus on senini vähe tegemist teinud naaberriikide kommunaal-majapidamise, eraldi nende rahanduslise seisukorraga. Iseenesest väärib aga see küsimus tähelepanu ja mitte üksi meie omavalitsuse tegelaste, vaid ka laiemate ringkondade—maksumaksjate poolt. Teatavasti on meie omavalitsuste rahaline seisukord ja eelarvete tasakaalustamine üks tõsisematest kroonilistest küsimustest, mis mitte üksi raskuseid ei tee maakonna-, linna- ja valdade omavalitsuste täidesaatvatele organidele, vaid ka arusaamatusi tekitavad maksumaksjate seas. Allpool toodud andmed käsitlevad meie naaberriigi — Läti — kommunaal asutuste tulude ja kulude küsimust, millest nii ühed kui teised, tähendab omavalitsuse tegelased kui ka maksumaksjad mõndagi tähelepanu võivad.

Lätis tegutsevad, nagu meilgi, kolm pealiiki omavalitsusi, nimelt linna-, maakonna- ja vallaomavalitsused. Linna- ja vallaomavalitsused on pikema minevikuga ja nende ellukutumist tuleb jälgida Lätis XIX aastasaja teiselt poolelt, s. o. Vene valitsejate Aleksander II ja Aleksander III päevilt, kuna Läti maakonna omavalitsuste iga sama pikk on kui Läti riigi iseseisvuse ajalugu. Kui meie omavalitsuste üldises raskes majapidamise tasakaalustamises isäranis silmatorkavad Naroovatagused vallad ja Petseri maakond, siis ei puudu ka Lätil oma Petserimaa s. o. Lättgallia, mille peaaosa Illuksti maakond Väina jõe kaldal.

Lätlased, jälgides oma riigi omavalitsuste rahalist seisukorda, rõhutavad kõigepealt seda, et selles küsimuses lahkuminekuid tuleb otsida endise Kuura- ja Liivi kubermangude linnade ja Lättgallia linnade vahel.

Sellepeale vaatamata, et suurem osa praegusest Lätimaast veel ilmasõja keeruses kannatada sai, on endiste Kuura- ja Liivi kubermangude omavalitsused endid kudagi jalule ajanud, kuna Lättgallia riigi keskasutustele oma rahalis-majanduslise seisukorraga kõige rohkem muret on teinud; eraldi sellega, et tema kõigevähesema maksuvõimega on. Üldiselt on aga Läti linnade omavalitsused majanduslises kindlamal alusel, kui maakondade ja valdade omavalitsused, mis tingitud sellest, et linnades ärid ja mitmesugused ettevõtted

kindlaid sissetulekuid annavad ja sellepärast ka maksude määramine ei ole omandanud sarnast teravat kuju, nagu seda on märgata maakondade ja valdade omavalitsuste suhtes. Samuti on ka linnade maksustamise süsteem vähem keeruline ja selgem kui seda maakonna- ja valla omavalitsuste maksustamise juures tähelepanu võib. Läti linnade eelarvetes oli 1922 a. sissetulekuid mitmesuguste maksude arvel—38,4%, 1923 a.—34,15%, maakonnaomavalitsuste eelarvetes 1922 a. — 95%, 1923 a. — 93%, vallaomavalitsuste eelarvetes 1921 a. — 89,27% ja 1922 a. — 84%. Pealegi kasvavad linnade sissetulekud märksa aast-aastalt äride ja ettevõtete sissetulekute arvel. Nii moodustasid eelpool nimetud sissetulekud 1921 a.—37,8%, 1922 a.—38,21% ja 1923 a.—40,92% tervest linnade sissetulekutest. Peajoontes ei tõuse linna omavalitsuse maksud riigimaksudest mitte kõrgemale. Riigi sissetulekutest langes maksude arvele 1922/23 a. 34,03%, linnade eelarvetes vastavalt aga 34,1%.

Lätimaa üksikute osade maksuvõimet iseloomustavad järgmised andmed. Kuuramaa linnade eelarvetes oli sissetulekuid mitmesugustest maksudest 1923 a. — 43,34%, Liivimaa osas—33,28% ja Lättgallias kõigest—24,3%. Lättgallia sai teatavasti ilmasõja ja revolutsiooni tõttu kõige rohkem kannatada, majanduslise elu uuenemine ja ülesehitamine nõuab siin suuremaid ohvreid ja sellepärast on ka selle Lätimaa osa otsekohene maksuvõime väiksem, kui Liivimaa osades. 14 Läti maakonna, 20 linna ja üle 400 valla omavalitsuse eelarve oli 3 aasta jooksul miljonites Läti rublades järgmine:

	Linnad	Maak.	Vallad	Kokku
1921 a.	857,53	114,01	199,27	1.170,81
1922 a.	1.103,79	278,84	285,77	1.668,40
1923 a.	1.082,02	181,00	?	?

Nagu antud andmetest selgub, langeb kõige suurem osa Läti omavalitsuste eelarvetest linnade omavalitsuste peale. Eri- list tähelepanu väärivad valdade omavalitsuste sissetulekud. Pea sissetuleku allikaks valdades on maksud, nagu enne ilmasõdagi. Vahe praeguste ja ennesõja-aegsete Lätimaa valdade maksustamises seisab ainult selles, et enne ilmasõda vallas üks ainus maks oli, nimelt isikumaks või pearaha, mis 61,1% tervest valla-

maksust välja tegi. Pearaha või isikumaksu võetakse Lätimaal ka nüüd, kuid üldistest sissetulekutest teeb tema välja kõigest 7^oo. Isikumaksu kõrval ja palju tuntavamalt aitavad Läti valdade eelarved tasakaalustada n. n. reaalmaksud. Siin on kõigepealt nimetada maamaksud, mis üle poole tervest valdade sissetulekutest annavad, siis maks loomade pealt ja teised.

1921 a. ja 1922 a. kujunesid Lätimaa valdade sissetulekud järgmiselt (miljonites Läti rublades):

	1921 a.		1922 a.		Protsentides	
	1921 a.	1922 a.	1921 a.	1922 a.	1921 a.	1922 a.
Maademaks	106,26	146,55	53,32	51,28		
Maks loomade pealt	55,15	70,61	27,58	24,71		
Isikumaks	13,64	18,51	6,76	6,48		
Maks mesilaste pealt	2,61	3,17	1,31	1,11		
Kantseleimaks	0,2	0,4	0,1	0,14		
Mitmes. teised maksud	0,2	0,27	0,1	0,1		
Kokku	177,89	239,52	89,27	83,82		

Varanduste ja kapitaalide maks on võrreldes ennesõjaaegsete oludega kokkukui- vanud, mis seletatav sellega, et ilmasõda ja revolutsioon kapitaali hävitas. Kuna linnades äride ja ettevõtete sissetulekud eelarveid kindldstada aitavad, puuduvad need sissetulekud teistel omavalitsustel. Samuti on ka linnade sissetulekud õppe-

asutuste, ehituste, tervishoidliste asutuste ja jalutusparkide pealt palju suuremad kui maal. Ka liikumata varanduste kasutamise maks võimaldab linnadele suuremaid tuluallikaid kui teistele omavalitsustele. Peale selle saavad kõik omavalitsused riiklist toetust ja kasutavad riiklist laenu.

Liigitades Läti omavalitsuste sissetulekuid kolme osasse: 1) mitmesugused maksud, 2) liikumata varanduse, ettevõtete ja heakorra (Wohlfahrtswesen) maks ja 3) mitmesugused sissetulekud—saame Läti omavalitsuste sissetulekute kohta järgmise tabeli protsentides:

	1921 a.			1922 a.			1923 a.		
	vallad	maak.	linnad	vallad	maak.	linnad	vallad	maak.	linnad
Mitmes. maksud	89;	85;	24;	84;	95;	38,4;	—	93;	34;
Liikumata varanduste, ettevõtete ja heakorra maks	3;	2;	53;	2;	3;	54;	—	3;	56;
Mitmesugused teised sissetul.	12;	9;	11;	12;	2;	2;	—	4;	2.

Läti linnade majandust iseloomustavad järgnevad eelarve sissetulekute ja väljaminekute tabelid:

Linnade tulud:

	1921 a.			1922 a.			1923 a.		
	Miljonites Läti rublades			Protsentides			Protsentides		
1) Maksud, lõivud ja teised sissetulekud liikumata varandustest	39,32;	48,82;	43,41;	4,59;	4,42;	4,01;			
2) Maksud, lõivud ja teised sissetulekud kaubandusest ja tööstusest	85,36;	216,27;	162,99;	9,95;	19,59;	15,06;			
3) Mitmesugused teised maksud ja lõivud	76,69;	158,80;	169,19;	8,94;	14,39;	15,08;			
4) Liikumata varanduste kasutamisest	127,88;	46,09;	71,20;	14,91;	4,18;	6,58;			
5) Ärid ja ettevõtted	324,06;	421,78;	442,72;	37,80;	38,21;	40,92;			
6) Toetused ja lisamaksud	49,43;	74,44;	76,62;	5,76;	6,74;	7,08;			
7) Heakorra maksud (Wohlfahrtswesen)	60,26;	101,45;	93,12;	7,03;	9,19;	8,61;			
8) Mitmesugused kapitalid	0,30;	0,83;	4,58;	0,03;	0,08;	0,42;			
9) Mitmesugused nägem. tulud	14,24;	35,31;	24,19;	10,11!	3,20;	2,24.			
Kokku	857,53;	1103,79;	1082,02;	100,00;	100,00;	100,00.			

Linnade kulud.

	1921 a.			1922 a.			1924 a.		
	Läti rublades (miljonid)			Protsentides			Protsentides		
1) Toetusmaksud riikliste asutuste ülevõlpidamiseks	89,37;	23,20;	20,99;	1,56;	2,10;	1,94;			
2) Omavalitsuste ülevõlpidamine ja vaestelaste kohus	49,07;	72,55;	81,30;	5,72;	6,57;	7,51;			
3) Liikumata varanduste korrashoid	151,42;	24,03;	29,08;	17,65;	2,18;	2,69;			
4) Äride ja ettevõtete ülevõlpidamine	241,41;	351,70;	336,78;	28,15;	31,86;	31,12;			
5) Hoolekanne ja heakord	374,29;	511,95;	558,94;	43,66;	46,38;	51,63;			
6) Võlgade tasumine	13,64;	102,39;	29,74;	1,59;	9,28;	2,75;			
7) Kapitalide kogumine	0,77;	3,23;	12,72;	0,09;	0,29;	1,18;			
8) Põhimaksud	0,61;	0,42;	0,73;	0,07;	0,04;	0,07;			
9) Ettenägemata kulud	12,95;	14,33;	11,74;	1,51;	1,30;	1,09.			
Kokku	857,53;	1103,79;	1082,02;	100,00;	100,00;	100,00.			

Kokkuvõttena eelpool toodud andmete põhjal võiks tähendada Läti omavalitsuste rahanduslise seisukorra kohta järgmist:

- 1) omavalitsuste eelarved avaldavad 1923 a. peale vähenemise tendentse, iseäranis kujukalt maakondades ja linnades;
- 2) maksustamise objektid on valdade eelarves rohkem kui meil, kus juures maksustamise alla kuuluvad ka loomad; loomade maks teeb $\frac{1}{4}$ tervest valdade sissetulekutest;

- 3) valdade ja maakondade tulud koosnevad peaaegu ainult maksudest;
- 4) linna omavalitsuste tulu peallikaks on äri- ja ettevõtetemaksud, siis teised maksud ja lõivud, kuna liikumata varanduste maks umbes 4% eelarvest välja teeb.
- 5) kõige suuremad linnade kulud on väljaminekud hoolekande ja heakorra peale, mis umbes poole linna väljaminekutest tarvitavad. — is.

Kirjandus.

Tallinna linna statistiline aastaraamat 1924

väärrib „Maaomavalitsuse“ toimetusele saadetud kirjanduse hulgas erilist tähelepanu. Nimelt esineb see suurejooneline ja laialdane statistiline koguteos esimese pääsukesena meie kommunaal-statistika aladel, mis omavalitsuse poolt Eesti iseseisvuse ajal eraldi seni iganes välja anda on jõutud. Tallinna linnaomavalitsuse statistika büroo on seks tänuväärilise töö ära teinud, kokkuseades ja väljaandes sarnase teose. Raamat, mille hind 600 mk., on suurekaustaline ja sisaldab eneses 260 lehekülge peenes kirjas, kus 206 statistilist tabelit Tallinna linna omavalitsuse ja temale alluvate asutuste, kui ka mõnede linna tegevuspiirkonnas leiduvate kultuur-asutuste (muuseumid, teatrid jne.) tegevusaladelt. Raamatu sisu on eesti ja saksa keelne, mis võimaldab ka väljamaal meie pealinna, kui suurema ja vanema omavalitsusasutuse elu-oludesse seda kergemini pilku heita.

Raamatu sisukord on peale eessõna järgmiselt jagatud: 1) sisu; 2) tähestik register; 3) artiklite ja tabelite allikad ja 4) statist. tabelite osa. Et sarnaste ülihuvitavate ja rikkalikkude statist. materjalide kohta vähegi pilti saada, toome ruumi puudusel nimelt selle sisu jaotuse osad siinkohal esile, mis järgmised on: 1. Linna asukoht ja maaala (2 artiklit). 2. Metereoloogilised andmed (7 tabelit). 3. Demograafia (34 tabelit). 4. Tervishoid (42 tabelit). 5. Elumajad ja korterid (5 tabelit). 6. Ehitustegevus (9 tabelit). 7. Heakord (3 tabelit). 8. Tuletõrje (6 tabelit). 9. Hoolekanne (14 tabelit). 10. Linna töörõrse ja töökaitse osak. tegevus (4 tabelit). 11. Tallinna ühise haigekassa tegevus (3 tabelit). 12. Haridus (15 tabelit). 13. Linna

ettevõtted (23 tabelit). 14. Liikumine ja liikumise vahendid (3 tabelit). 15. Kaubandus ja tööstus (7 tabelit). 16. Finans-Statistika (13 tabelit). 17. Alkoholism (3 tabelit). 18. Kuritegevus (1 tabel). 19. Rahvahäätetus ja valimised (6 tabelit). 20. Kiriklik tegevus (1 tabel). 21. Tarbeainete hinnad (1 tabel) ja 22. Kodanlised registreerimised (1 tabel). Paljudes tabelites on andmed võrdluseks 5—10 ja rohkema aastate andmetega kuna viimased andmed lõpevad 1923 aastaga.

Selle tähtsa algupärase statistilise raamatu sisu võib nii paljugi tõuget ja eeskujuteiste omavalitsuskeskasutustele järeltegemiseks anda, kui ka väga laialdast pilti pakkuda Eesti Vabariigi pealinna omavalitsuse majapidamise, rahva ja kultuur-asutuste elust, mispärast raamatut eeskujuna soojalt soovitada võib ka teistele meie omavalitsusasutustele ja kõigile neile, kes üldise statistika aladega meil tegemist teevad ja selle üle huvi tunnevad.

T. L.

Riikline aadress-raamat 1925.

Riigi Statistika Keskbüroo poolt väljaantud Riikline aadress-raamat, mille teksti osa 758 suurt lehekülge oma alla võtab, tuues teateid ka omavalitsuste kohta, ja mis kõvas köites ilmunud, on tarviline käsiraamat igale omavalitsusele. Raamatu suuruse kohta ei ole ta hind, 600 marka, sugugi suur.

M. Martna kõned I omavalitsustegelaste kongressil.

Lihavõtteks ilmusid äratrükina trükis olevast raamatust „Eesti esimene omavalitsustegelaste kongress“ M. Martna kõned: Korteriküsimus Eestis ja Töövahetalitus ehk töörõrse.

Küsimused ja vastused.

Küsimus Nr. 27. Valla hoolealuste arstlisest järelevaatusest.

Kas maakonna jaoskonna arst on kohustatud ilma tasuta valla hoolealuste arstlist järelevaatus toimetama ja ka selleks kohale sõitma? Vallasekretäär E. V.

Vastus:

Jaoskonna arstide kohused määrab kindlaks maakonnanõukogu. Ilma erandita on kõigis maakondades ettenähtud tasuta arstiabiandmine vaestele. Kas on vaeste juurde abiandmise sõit jaoskonna arsti ametliste sõitude hulgas, s. o. kas kuulub see sõit maak. val. poolt tasumise alla, seda ütleb eriti iga maakonnanõukogu otsus. Eitaval korral tuleks vallaval. arst kohale ja tagasi sõidutada.

Küsimus Nr. 28. Maksust vabastamise palvete tempelmaksustamise kohta.

Kas käivad tempelmaksu alla vallavalitlustele antavad palvekirjad isiku- ja tööstusmaksust vabastamise kohta, või loetakse maksust vabastamine üheks abiandmise viisiks, millepärast need palved tempelmaksust vabad oleks? Vallasekretäär.

Vastus:

Käivad tempelmaksu alla üldisel alusel, kui eraasjus esitatud (tempelmaksu tariif Nr. 171).

Küsimus Nr. 29. Suusõnaliste palvete tempelmaksustamise kohta.

Kas käivad tempelmaksu alla vallanõukogule suusõnal avaldatud palved, kui nad nõukogu poolt protokolleeritud saavad ühiselt otsusega nende kohta? (Vaata tempelmaksu tariif 17.) Vallasekretäär.

Vastus:

Käivad tempelmaksu alla (tempelmaksu tariif. järjek. Nr. 17), sest maksustamise seisukohalt on tähtis ainult see asjaolu, et suusõnaline oleks protokolleeritud.

Lugejatele ja kuulutajatele.

Arvesse võttes seda, et „Maaomavalitsus“, nagu tellimiskuulutuses teatatud, neljal suve kuul **kord kuus** ilmub, ilmub järgmine täisnumber 10. juunil. Et aga „Maaomavalitsusele“ määratud kuulutuste ilmumises vahet ei tuleks, antakse „Maaomavalitsuse“ kuulutuste leht suve kuudel, alates 25. maiga, iga kuu 25 päeval välja ja saadetakse „Maaomavalitsuse“ tellijatele kätte.

Toimetus.

Õnnetus käib inimesi mööda —

sellepärast hoidke, et tema Teid ootamata ei taba. — Seda teha võimaldab Teile

Eesti Omavalitsuste Kinnitus Aktsia Selts „OMA“,

kes teostab:

tulekinnitusi, elukinnitusi ja rahekinnitusi.

Seltsi põhi- ja tagavara kapitaalid üle 14.000.000 marka.

Madalad preemiad. — Soodsad kinnitustingimised. — Kõik kasu rahvale tagasi.

==== Seltsi juhatus: TARTUS, Lihaturg 7. ====

Omavalitsused, võtke osa Seltsi tegevusest nii aktsiate omandamise, kui ka varanduste „Oma“ seltsis kinnitamisega.